

המדרשה למוסיקה
מכללת לוינסקי לחינוך

בשיתוף עם

התזמורת
הפילהרמונית
הישראלית

תכנית מפתח - תכנית לחינוך מוסיקלי ולקשר עם הקהילה

מפגשים עם "מוסיקה חיה"
קונצרט התזמורת הפילהרמונית הישראלית

שולמית רן: מסע של אומץ ותקווה
גוסטאב מהלר: שירי שוליה נודד
פיוטר איליץ' צ'ייקובסקי: סימפוניה מס' 5

אפריל 2007

MT90 מפג

מפגשים עם "מוסיקה חיה" ; אפריל 2007

LV1 LEV01-000 1

135627-10

צוות המדרשה למוסיקה

דוגמאות תווים:
איתמר ארגוב

כותבים:
עודדה הררי
ד"ר רון לוי

MT90 מפג
135627-10
cc 1
5/3/07

היצירות:

שולמית רן (- 1949)
"מסע של אומץ ותקווה"

Shulamit Ran (1949-)
"Vessels of Courage and Hope"

גוסטאב מהלר (1860-1911)
שירי שוליה נודד

Gustav Mahler (1860-1911)
Lieder eines fahrenden Gesellen

פיוטר איליץ' צ'ייקובסקי (1840-1893)
סימפוניה מס' 5 במי מינור, אופוס 64

Piotr Ilich Tchaikovsky (1840- 1893)
Symphony no.5 in E minor, op.64

"אניות של אומץ ותקווה"

שולמית רן (- 1949)

על המלחינה

שולמית רן נולדה בתל-אביב בשנת 1949. היא למדה קומפוזיציה אצל אלכסנדר בוסקוביץ ופאול בן-חיים, ופסנתר אצל מרים בוסקוביץ ואמה גורוכוב. בעזרת מלגה מטעם הקרן לתרבות אמריקה-ישראל Dello. על מוריה שם נמנו Mannes College of Music היא נסעה בגיל 14 לניו-יורק כדי ללמוד ב-Dorothy. אחרי סיום הלימודים בקולג', היא המשיכה להשתלם אצל Reisenberg ו-Joio, Taubman (1976). בשנת 1973 היא הצטרפה לסגל המורים של (Ralph Shapey) ו- (1970-76) המחלקה למוזיקה באוניברסיטת שיקאגו. היא שימשה כמלחינת הבית של התזמורת הסימפונית של שיקאגו (1990-7) ושל האופרה הלירית בשיקאגו (1994-7). שולמית רן זכתה בפרסים ובמענקים רבים ביניהם מטעם קרן רוקפלר (1968), קרן פורד (1972), קרן גוגנהיים (1977, 1990), והאקדמיה האמריקאית לאמנויות ומרכז קנדי (1992). היא נבחרה כחברה באקדמיה האמריקאית לאמנויות ולמדעים משנת 1992.

הסגנון המוזיקלי של שולמית רן מגוון, ולעתים קרובות כולל מרכזים טונאליים, מקצבים מורכבים ומבנים צורניים מאורגנים ומתואמים. רבות מיצירותיה הינן וירטואוזיות ומדגישות את הפוטנציאל הדרמטי של המשאבים האינסטרומנטליים והווקאליים באמצעות מתן תשומת לב רבה לפרטים אספרסיביים. היצירה Hyperbolae (1976) נבחרה כיצירת חובה עבור תחרות רובינשטיין לפסנתר ב-1977. הסימפוניה שלה (1898-90) זכתה בפרס פוליצר ב-1991. מספר יצירות מאוחרות משלבות יסודות אופייניים למוזיקה מזרח תיכונית. יצירות נוספות שהוזמנו אצלה: קונצ'רטו זה קאמרה II, 1987 (על-ידי האיגוד למוזיקה קאמרית של לינקולן סנטר), רביעיית מיתרים מס. 2, 'Vistas', 1988-9 (על-ידי רביעיית Taneyev מלנינגרד) ו-Legends, 1992-3 (על-ידי התזמורת הסימפונית של שיקאגו).

על היצירה

היצירה "אניות של אומץ ותקווה" הוזמנה על-ידי התזמורת הסימפונית של בלטימור לציון יובל ה-50 של מדינת ישראל והמסע של אניית המעפילים "אקסודוס".

רקע היסטורי:

האונייה ששמה המקורי היה President Warfield שירתה בצי האמריקאי במלחמת העולם השנייה ונרכשה בסתר על-ידי ארגון "ההגנה" בשנת 1947 במימון הקהילה היהודית בארה"ב. עם צוות שמורכב ברובו ממתנדבים אמריקאים, היא הפליגה מבלטימור לנמל Sete בצרפת, שם היא אספה 4515 פליטי שואה (פי 10 מהתפוסה הרשומה של האונייה) שביקשו להימלט לארץ-ישראל. הבריטים ששלטו באותה עת בארץ, התקיפו את האנייה בהגיעה לנמל חיפה ומנעו מהנוסעים לרדת לחוף מבטחים. לאחר מאבק חסר תקווה שבו הצוות והנוסעים נלחמו בעזרת כל הבא ליד, האנייה נכנעה והפליטים נלקחו בכוח לספינות בריטיות שהחזירו אותם לנמל המבורג בגרמניה. המעשה האכזרי הזה עורר תגובות קשות ברחבי העולם והיה אחד מהגורמים שהביאו להחלטה ההיסטורית של ארגון האומות המאוחדות על הקמת מדינת ישראל. דקות ספורות לפני שהאנייה נכנעה, הניפו הפליטים דגל מגן דוד וחשפו את השם החדש שנתנו לה: "אקסודוס" (יציאת אירופה) 1947.

דבריה של המלחינה על היצירה:

הלחנת "אניות של אומץ ותקווה" הייתה מראשיתה אתגר מעורר מחשבה בלתי רגיל עבורי. במוזיקה "המופשטת", האינסטרומנטלית הטהורה שלי, נטייתי למנוע מה שניתן לכנות כתיבה תכניתית גלויה. כאן, לעומת זאת, הועמדתי בפני רגע היסטורי ספציפי, כזה שעבורי – כישראלית ויהודייה – הינו בעל משמעות רגשית מיוחדת. מה שעשה את האתגר אף יותר קשה היה המורכבות של הסיפור, נקודות המבט הרבות שדרכן הסיפור היה צריך להימסר, הטווח הרחב של סיטואציות אנושיות ורגשות שהוא העלה, והחשיבות – ההיסטורית והסמלית – של התוצאה שלו.

במקום לספר את האירועים בצורה מדויקת באמצעות מוזיקה, החלטתי להתמקד בשתיים שלוש נקודות מרכזיות בסיפור, להשתמש בהן כנקודות מוצא אל תוך העולם הרגשי שהאירוע הזה עורר בתודעתי. המילה "אנייה" בכותרת הינה מיוחדת מאד עבורי. היא מתייחסת כמובן לכלי שייט, אבל אני משתמשת בה גם כמובן רחב יותר של "כלי קיבול", או "מקבל" - במקרה זה של הרגשות המורכבים של המשתתפים ושל דברים שברוח.

היצירה מתחילה עם פתיחה כמו-תרועה, די מרוחקת מהאירועים הממשיים ועוסקת יותר בתחושה של אירוע, או טקס, של כתיבת הצהרה מוזיקלית של זיכרון. אף על פי כן, במהירות, תבנית קטנה עצבנית, מאיימת נוטלת את הבכורה ומתגברת דרך כל התזמורת, מובילה אל תחילת המסע הסוער האמיתי של האנייה.

הכותרות הדמיוניות שלי עבור שני החלקים העיקריים שבאים לאחר מכן הן "ברייחה מ-ו" ו-"כמיהה". הראשון מביניהם נוגע בפחד המוחלט שהמטען האנושי של האנייה בודאי חוו. אחרי שבקושי ניצלו ממוות במחנות ריכוז, ניצולי שואה אלה נושלו מכל מה שהיה שלהם: משפחה, בית, חפצים אישיים; העבר, ההווה, תחושה של עתיד שלהם. היה רק הכאן ועכשיו – לא בטוח, מסוכן, מפחיד. אלה שהשיטו את האנייה היו המושיעים שלהם: קומץ גברים ונשים גיבורים שהחזון שלהם להילחם בעוולות של עולם אדיש ואכזר לבטח מילא אותם בנחישות ובאומץ לב שאינו נכנע למוות. העירוב של מצבי קיום ורגשות בזמן שהאנייה עשתה את מסעה הגורלי, וההבעה של טרגדיה וגבורה – מנוסחת באופן כללי ובאופן אישי – ביחד מגדירים את הנוף המוזיקלי של רוב החלק המרכזי של היצירה.

כאשר ד"ר Barry Lever (מיוזמי הפרויקט) דבר אתי לראשונה, הוא אמר משהו שהשאיר רושם שלא ניתן לשכוח: "הדבר האחד שלבטח היה משותף לכל האנשים האלה הייתה השאיפה לשלווה, חיפוש אחר מקום בעולם הזה שיהיה בית, מקום מפלט." הרעיון הזה הוא בליבו של החלק המאוחר יותר של "אניות של אומץ ותקווה" – מנגינה ארוכה נמשכת מלאת הבעה של כמיהה גדולה, געגועים, חיפושים.

בצורה די בלתי צפויה, במהלך הלחנת המתיחה האחרונה של מוזיקה מצאתי את עצמי מצטטת בצורה שעברה שינוי מנגינה שחלק מהקהל עשוי לזהות. זאת היא "התקווה", ההמנון הלאומי של ישראל.

המבנה הכללי של היצירה:

היצירה, ברצף אחד, בנויה משתי חטיבות מנוגדות:

הראשונה סוערת ודינאמית עם הפוגות לפרקים

השנייה – רגועה ושקטה עם רפריזה מקוצרת.

החטיבה הראשונה, הארוכה יותר, כוללת את המבוא ("פתיחה, מעין תרועה"), קטע מעבר, ואת החלק

המרכזי ("הבריחה מ-").

החטיבה השנייה, הקצרה יותר, כוללת את החלק המאוחר ("כמיהה") וקודה.

השוואה בין שתי החטיבות:

חטיבה ראשונה	חטיבה שנייה	
מבוססת על מוטיב גרעיני	מציגה מנגינה ארוכה ונמשכת. בסיום - אזכור של "התקווה"	מלודיה
מנוקד וכולל בעיקר צלילים קצרים	זורם וכולל בעיקר צלילים ארוכים יחסית	מקצב
דיסוננטית, א-טונאלית, מבוססת על המרווח של טריטון ועל מוטיב גרעיני	קונסוננטית יחסית, כוללת רמזים טונאליים, ונשענת על מרווחים הרמוניים של קווינטות ואוקטבות	הרמוניה
הומופוני-פוליריתמי	הומופוני-הומוריתמי	מרקם
ברובה חזקה, כוללת קרשצ'נדי רבים	ברובה שקטה	דינמיקה
ברובו מהיר	ברובו איטי	טמפו
ברובו טוטי עם דגש על כלי נשיפה ממתכת	יותר אוורירי, כמעט ללא כלי מתכת	תזמור
סוערת ודינמית עם רגיעות זמניות	רגועה ושקטה, באמצע סוערת	אווירה

החומרים התמאטיים המרכזיים:

המבוא מציג את הרעיונות המוזיקליים העיקריים של היצירה:

1. תרועה שהשלד שלה מורכב מטוניקה, קווינטה ואוקטבה

1 Trumpet solo
f molto

הצירוף של הצלילים האלה (אקורדים ללא טרצה) משמש כליווי בחטיבה השנייה

Vla.
Vc.
Cb.

2. מרווח הרמוני של טריטון

f > mf

הטריטון מהווה מרכיב דומיננטי בהרמוניה של החטיבה הראשונה

77
ff
Celli
sfz mf ff sfzp mf f sfzp f sfzp
Violas
Contrabassi
f dim. poco a poco

3. מוטיב גרעיני שמורכב מטרצה גדולה, חצי טון (מופיע לפעמים כפרימה מוגדלת ולפעמים כסקונדה קטנה) וטרצה קטנה

Tbn.

יחד, התרועה והמוטיב הגרעיני נותנים אקורד מז'ור-מינור

המוטיב הגרעיני משמש כאבן יסוד לבניית מנגינות בחטיבה הראשונה

Ob.

4. מקצב מנוקד

המקצב המנוקד מאפיין הן את התרועה והן את המוטיב הגרעיני ודומיננטי בחטיבה הראשונה.

C Tpt.

Tbn.

סימני דרד:

היצירה פותחת בתרועת חצוצרות רחבה ומלכותית (טוניקה-קוינטה). ליווי של צליל דיסוננטי (טריטון) ממושך בצירוף מכה של תוף, ועיטור של הקוינטה שמזכיר תרועות ציד, יוצרים באופן מידי את ההקשר הקודר והדרמטי של היצירה.

The musical score is for four parts: Horns (Hn.), Trumpets (C Tpt.), Trombones (Tbn.), and Percussion (Perc.). The time signature is 4/4. The Horns and Trumpets parts feature melodic lines with triplets. The Trombones part includes a 'Tam-Tam' effect. The Percussion part has a single note with a 'mp' dynamic. Dynamics are marked as f, mf, and mp.

התרועה, הליווי הדיסוננטי והעיטור של הקוינטה חוזרים בוריאנט.

חזרה נוספת של תרועת החצוצרות ובעקבותיה טרומבונים שמשמיעים את המוטיב הגרעיני בליווי אקורדים קצרים. לאחר מכן, מקצב מהיר על צליל אחד בחצוצרה ושוב אקורדים קצרים.

ושוב, תרועה בחצוצרות, צלילים דיסוננטיים ארוכים, קישוט של הקוינטה, ובהמשך, המוטיב הגרעיני בחצוצרה מלווה בערבול של תופים והרחבה של הקו המלודי כלפי מעלה בצירוף מנגינה נגדית בקרנות. המבוא מסתיים במעין הד של הצליל העליון האחרון ושני אקורדים קצרים.

המשקל מתחלף ל- 5/8, המפעם נהיה מהיר. תנועה של טרמולו בחלילים בליווי צליל עילי ממושך בכינורות יוצרים אווירה מסתורית.

האבוב משמיע מנגינה קצת עצבנית על רקע הליווי המסתורי.

חזרה על המנגינה בקלרינט בליווי צלילים כרומטיים מהירים בכינורות. ובהמשך חזרות רבות של המוטיב הגרעיני בצורה מקושטת על רקע טרמולו שהולך ומתגבר עד לשיא ברוטאלי שבו תופים מכים פעמיים מקצב שכולל טריליות של שמיניות.

הבאסים מתחילים בעליה כרומטית וסינקופית, התנועה המהירה שברקע נפסקת, הקולות העליונים משתלטים עם קו מלווי יורד כרומטי וסינקופי, במרקם הומוריתמי. קטע המעבר מסתיים עם קרשצ'נדו של מצלתיים.

החלק המרכזי של היצירה פותח בקטע מתוח במשקל 3/8 שמתמקד בצליל אחד ("רה" במול) שמבוצע על-ידי כלי הנגינה השונים בתבניות מקצב שונות (פוליריתמיות) ומלווה בטריטון ("סול").

תוך זמן קצר מצטרפת תבנית כרומטית מהירה שמחברת בין שני צלילי הטריטון בכינורות. ברקע ניתן לשמוע כלי הקשה שונים: פעמונים, תיבות עץ וויבראפון.

Vln. I
Vln. II

Vln. I
Vln. II

בשלב מסוים נכנסת החצוצרה ומשמיעה בזה אחר זה שלושה וריאנטים של המנגינה הגרעינית כל אחד גבוה מקודמו..

וריאנט ראשון:

C Tpt.

וריאנט שני:

C Tpt.

וריאנט שלישי:

ואריאנט ארוך יחסית בו הטרצה מתחלפת בקוינטה

C Tpt.

הקטע הסוער מגיע לשיאו בתבנית מהירה של טרצה קטנה שמבוצעת ברצף על-ידי שלושת החצוצרות ובעקבותיה סדרה של מכות "גורליות" בטימפני.

C Tpt.

המוזיקה נרגעת בבת-אחת. המהירות יורדת ומהתזמורת המלאה נשארים רק כלי קשת נמוכים וקרן אנגלית שמנגנים באוניסונו שני פסוקים אספרסיביים קצרים, בעלי אופי רציטיטיבי, שבהם בולטים המרווחים שמרכיבים את המוטיב הגרעיני: חצי טון וטרצות. הרציטיטיב הראשון מלווה בקווינטה זכה ואילו השני מסתיים בפריטה.

Vla.

מצב הרוח המתוח והמרקם הפוליריתמי משתלטים שוב על תחילת החלק המרכזי. הפעם ההתמקדות היא בצליל "דו" והטריטון שלו ("פה" דיאז).

מתוך הצליל "דו" צומחות תבניות מלודיות עולות שגדלות ופורצות בהדרגה עד לשיא.

Vln. I

צלילי המוטיב הגרעיני שזורים במהלכים ההרמוניים. העוצמה נחלשת, חצוצרות עמומות מושכות צלילים ארוכים בקרשצ'נדו, כינורות ופסנתר נעים במהירות בין צלילי המוטיב הגרעיני.

Pno.

Vln. I

סקסופון "מייבב" חרש מנגינה עצובה המורכבת אף היא, כמו קודמותיה, מצלילי המוטיב הגרעיני.

Sop. Sax. *solo, molto espressivo, dolente*

המוזיקה נהיית אנרגטית: וריאנט של המנגינה הגרעינית מבוצע על-ידי חליל וקלרינט עם תמיכה של חצוצרה, המוטיב הגרעיני מתרחב ומתמלא בהדרגה מטרצה לסכסטה.

Fl. $\text{♩} = 88$

בליווי - התנועה מתגברת, נוספים כלי נגינה, העוצמה מתגברת, כלי הקשה משמיעים מקצבים "עצבניים", כלי מתכת - אקורדים קצרים.

החצוצרה (ללא עמעם) זועקת וריאציה של המנגינה הגרעינית עם הכפלה של כלי עץ:

C Tpt. *f* *ft.* *ord.*

הסערה מגיעה לשיאה בקרשצ'נדו ומיד לאחריו, דרדור של תוף צבאי.

הפוגה זמנית: מעין רציטטיב איטי עם צלילים רחבים שמבוסס על מרווחי המוטיב הגרעיני שכולל קו מלודי עולה בחצוצרה עם ליווי הומוריתמי, ירידה של שתי חצוצרות באוניסונו, פרגמנט בכינור עם ליווי הומוריתמי, וטרצה גדולה מודגשת יורדת באוניסונו בכלי מתכת נמוכים.

C Tpt. *f* *f* *ff* *ff*

חזרה למצב רוח המתוח:
 דרדר של טימפני ותנועה מהירה של תיבות בליווי מספר כלי הקשה מסתיימים
 בדימינואנדו.

המוזיקה נהיית יותר אנרגטית:
 טרמולו של כינור ומקצבים עצבניים בפעמונים על צליל אחד ("רה") מלווים במרווח של טריטון ומילוי
 כרומטי שלו. סולמות כרומטיים בבאסים רודפים אחד אחרי השני על רקע טרמולו וסקונדות קטנות
 במקצבים עצבניים בכינורות ובכלי נשיפה מעץ.

עלייה וירידה כרומטיים במקביל, קרשצ'נדו ושני פסז'ים מהירים בקסילופון מובילים לכניסה של וריאנט
 נוסף של המנגינה הגרעינית:

ברקע שומעים בנוסף להמשך הסולמות הכרומטיים רעידות לשון בחליל, מכות של מצלתיים ודרדר של
 תוף צבאי. נקודת העוגב "רה" מתחלפת ב"סול".

המוזיקה עולה בגובה ובעוצמה עד למעין "ציוץ" של קלרינטים שנשען על המוטיב הגרעיני.

טרומבונים מושכים צלילים ארוכים בקרשצ'נדו שמתחלפים בירידה כרומטית מהירה. ברקע קפיצות מהירות בקסילופון וגלישות בקרנות.

ריצה מהירה בקלרינטים וצ'לים מובילה אל מעין אוסטינטו פוליריתמי רחב ומלכותי בחצוצרות (ארפז' של אקורד מוקטן) שמלווה שתי מנגינות: אחת ברגיסטר גבוה, לגטו ואספרסיבו, במנעד צר ועם צעדים כרומטיים; והשנייה ברגיסטר נמוך, בצלילים ארוכים יותר ועם קפיצות (מבוססת על המוטיב הגרעיני).

The musical score consists of three systems of staves for Tuba (Tpt.), Violin I (Vln. I), and Viola (Vc.).

- System 1:** Tuba (Tpt.) has three staves. The top two staves are marked *f*. The Violin I (Vln. I) and Viola (Vc.) staves are marked *sfzp* and *pp*.
- System 2:** Tuba (Tpt.) has two staves. The top staff is marked *mf* and the bottom staff is marked *mp*. The Violin I (Vln. I) and Viola (Vc.) staves are marked *mp*.
- System 3:** Tuba (Tpt.) has two staves. The top staff is marked *mp*. The Violin I (Vln. I) and Viola (Vc.) staves are marked *mp*.

המוזיקה חוזרת להיות אנרגטית בבת אחת: שמיניות מודגשות בטרומבונים וויבראפון (מבליטות את המרווח של טריטון) ובעקבותיהן המוטיב הגרעיני בחצוצרה.

אזכור של קטע אנרגטי קודם: חזרה מהירה על צליל אחד ("סול") מלווה במרווח של טריטון שמתמלא באופן כרומטי. ברקע המוטיב הקצבי המנוקד בתופי הטום טום.

חזרה על השמיניות המודגשות בטרומבונים הפעם עם הכפלה של פעמונים.

וריאנט של המנגינה הגרעינית בחצוצרה מלווה במעין חיקוי (ארפז' של אקורד משולש) של כלי עץ.

החיקוי הופך למנגינה גרעינית בביצוע כלי עץ עם הכפלה של קסילופון. ברקע צלילים נמוכים ארוכים וקרשצ'נדו של מצלתיים.

וריאנט נוסף של המנגינה הגרעינית בחצוצרות (הרחבה ריתמית והרחבה מלודית לטריטון)

הסביבה הצלילית משתנה לרגע קט לכלי קשת. כלי עץ מאזכרים באוניסונו את הוריאנט העצוב, הכואב של המנגינה הגרעינית שנוגן במקור על-ידי סכסופון.

חזרה על המעין רצי'טיבי האיטי הקודם אך עם סיום חדש: הכינורות עולים לרגיסטר גבוה ואחריהם טרילולה בכלי-עץ.

אזכור שני הפסוקים האקספרסיביים ושתי פריטות על הצליל "דו" והפסקה קצרה (פרמאטה).

Vla. *mf* *f* *mp* *p* *pizz.*

צלילי רצי'טיבי בצ'לו סולו וליווי קבוצה של צ'לים משמיעים מנגינה כרומטית עצובה, מתפתלת, מלווה באקורדים מוקטנים.

Vc. *poco f* *f*

המנגינה עוברת לכינורות ברגיסטר גבוה נחלשת ומאיטה.

כלי הנשיפה מעץ משמיעים כוראל ובעקבותיו רצי'טיבי על צליל גבוה בודד בכינור (טריוטון מהצליל האחרון של הכוראל). פרמאטה.

Cl. *mf* *pp*

Bsn. *mf* *pp*

Vln. I *mf* *f* *espressivo*

רצי'טיבי לקלרינט המבצע מנגינה עם קו מתאר קשתי, קודרת, ללא ליווי.

צ'לו סולו עונה בקו מלודי דומה אך מקוצר. האטה.

תחילת החטיבה השנייה:

הסביבה ההרמונית הא-טונלית מפנה את מקומה לסביבה טונלית שמרמזת על דו דיאז מינור. המוטיב הגרעיני נדחק הצידה לטובת מנגינה איטית וארוכה שמתחילה במעין קנון ומטפסת בהדרגה בליווי של קווינטות ממושכות עד לשיא.

First system of the musical score. It includes staves for Violin I, Violin II, Viola, Violoncello, and Contrabasso. The music is in 4/4 time. Dynamics include *p*, *mp*, and *p* 3.

Second system of the musical score. It continues the instrumentation from the first system. Dynamics include *pp*. There are triplet markings (3) in the Violin I and II parts.

וריאציה חופשית של אותה מנגינה מתחילה בקרן ומסתיימת בהרחבה מלודית קלה.

שלוש קריאות בכלי נשיפה וכינורות מאזכרות את המוטיב הגרעיני המקוצר (רק טרצה גדולה), האזכור הקצר מסתיים בצלצול של פעמוניות.

Third system of the musical score. It features Piccolo and Violin I. The Piccolo part is marked *mp* and the Violin I part is marked *mf*.

הוריאציה הנוספת של אותה מנגינה נשמעת בליווי של פעמות בקפיצות וצלילי פעמוניות מעל ובאסים ארוכים מתחת. הוריאציה מסתיימת בהרחבה כלפי מעלה בכינורות.

כניסת הבאסון משמיעה וריאנט של התחלת המנגינה בדו דיאז מינור מלווה במנגינה נגדית באבוב.

המנגינה עוברת אל הכינורות, נעצרת לשנייה על רקע ארפז' של אקורד דו דיאז מינור שמסתיים בפריטה ומתחילה כאילו מחדש כשהיא מובילה אל-

אזכור קצר של ה"כוראל" ומיד אחריו, במרחק של טריטון מהצליל האחרון, אזכור של הוריאנט העצוב של המנגינה הגרעינית שבוצע במקור על-ידי סכסופון "מייבב" בחטיבה הראשונה.

מעין קודה: ציטוט מעוות (טריטון במקום קווינטה) וזרישי של המוטיב הראשון מתוך ההמנון הלאומי "התקווה" ("כל עוד בלבב"), קרשצ'נדו, חצוצרה סולו משמיעה מנגינה עולה ויורדת אשר באמצעיתה כלי קשת עליונים וכלי עץ מצטטים באופן מעוות את המוטיב השני של ההמנון ("פנימה").

סולמות כרומטיים עולים בקרשצ'נדו ומובילים אל-

רפריזה חופשית: חצוצרות, טרומבונים וקרנות מגגות בכוח תרועות של טריטונים. ברקע טרמולו של צלילים גבוהים וארוכים, אקורדים ארוכים בבאסים, ומכות של מצלתיים.

Tempo: $\text{♩} = 63$
C Tpt. *f*

הטמפו מתגבר (פעמות של רבעים מתחלפות בפעמות של שמיניות), חצוצרה מריעה תרועה מקושטת על רקע מעין אוסטינטו איטי בכינורות שמדגיש את הטריטון וקווינטות מקבילות בבאס.

C Tpt. *sub.f*

Vln. I

הנוף הצלילי נמשך בתרועה של קווינטה בחצוצרה ובעקבותיה דרדור של תופים (מוכפל על-ידי כלי קשת), חזרה על התרועה והדרדור, שתי תרועות רצופות, אלרגאנדו, ואחריהן הפסקה קלה.

C Tpt. *f*

Perc. Bass Drum *mp*

כבת אחת הטמפו חוזר להיות איטי, העוצמה נחלשת והאווירה נרגעת: ציטוט מעוות של מוטיב מאוחר יותר מתוך "התקווה" ("עוד לא אבדה תקוותנו") מבוצע קודם על-ידי חלילים ואבובים, בצלילים שמימיים ובתוספת מנגינות נגדיות, ולאחר מכן בכינורות.

סולו קצר של כינור מוביל לסיום היצירה, מעין סיכום. שילוב של שני הנושאים המרכזיים, הפחד שמיוצג על-ידי טריטון, והתקווה שמיוצגת על-ידי טרצות הרמוניות.

המחזור "שירי שוליה נודד"

Lieder eines fahrenden Gesellen

מאת גוסטב מהלר (16.5.1911 – 7.7.1860)

על המלחין

גוסטב מהלר נולד למשפחה יהודית בעיר קאליש שבאימפריה האוסטרו-הונגרית, כיום בצ'כיה. ילדותו עברה עליו במורביה, וכך נחשף למוסיקות עממיות שונות. כשהכירו בכשרונותיו המוסיקליים בגיל שש, התחיל ללמוד נגינה בפסנתר. בגיל חמש-עשרה עבר ללמוד בקונסרבטוריון של וינה פסנתר, הרמוניה וקומפוזיציה אצל טובי המורים. כעבור שלוש שנים למד גם באוניברסיטה היסטוריה ופילוסופיה. את לימודי המוסיקה המשיך אצל המלחין אנטון ברוקנר.

במקביל ללימודיו עסק מאהלר בהוראת המוסיקה. באותן שנים כתב את יצירתו "Das klagende Lied" והגיש אותה לתחרות בה שפט ברהמס, אך לא זכה. מאוחר יותר התרשם ברהמס מגוסטב מאהלר עמוקות שעה שצפה בו במלאכת הניצוח על "דון ג'ובני" של מוצרט.

בשנת 1880 החל בקריירה של מנצח בבתי אופרה נודעים בלובליאנה, וינה, קאסל, פראג, לייפציג ובודפשט. בשנת 1887 שחלה המנצח הנודע ארטור ניקיש; מהלר החליף אותו וניצח על "טבעת הניבלונגים" של ווגנר, ובכך ביסס את פירסומו כציבור ובביקורת המוסיקלית.

ב-1891 מהלר קיבל משרה קבועה כמנצח באופרה של המבורג. בחופשות הקייץ נהג לשהות בהרים, שם עבד על הסימפוניות הראשונה והשנייה, ועל "שירי שוליה נודד". ואכן, רק בחופשות הקייץ, באווירה הכפרית האידילית, התפנה להמשך הלחנת הסימפוניות שלו, ומחזורי השירים לקול ותזמורת: שירי ריקרט, שירי מות ילדים, שירי קרן הפלא של הנער.

בשנת 1897 בהיותו בן 37 בלבד, הוצעה לו משרה יוקרתית ביותר: מנהל מוסיקלי של האופרה בווינה, העיר שהיתה מרכז תרבותי של כל אירופה, בית לאמנים ואינטלקטואלים כפרויד, קפקא, ציירים כקלימט ושילה, מוסיקאים, סופרים ומשוררים. מהלר הכיר רבים מהם, התיידד איתם, הושפע והשפיע.

כמנהל מוסיקלי מהלר קידם הפקות של אופרות קלאסיות מאת גלוק ומוצרט בניגוד למקובל בקרב הקהל והביקורת אשר ציפו לאופרות של ווגנר ומלחינים רומנטיים אחרים.

בשנת 1902 נשא לאשה את תלמידתו אלמה שינדלר, מוסיקאית ומלחינה בזכות עצמה. מהלר לא איפשר לה לעסוק ביצירה והלחנה משלה. הוא בקש את התמסרותה הטוטאלית ליצירה שלו.

ביתם הבכורה מתה בהיותה בת חמש, ורק אז חווה מהלר את עומק הכאב של השירים שכתב שנתיים קודם לכן – "שירי מות ילדים".

בשנת 1907 ניחתו עליו מהלומות גורל נוספות: הוא חלה במחלת לב; עמידתו התקיפה בעניי הניהול האמנותי של האופרה גרמה לסכסוכים ולהתנגדות, ובחלק מן העתונות החל מסע אנטישמי נגדו. מהלך נאלץ להתפטר.

יצירותיו התקבלו בביקורת צוננת: טענו שהן אוסף מקרי של נושאים ממסורות אתניות שונות, שהוא מערב ללא הבחנה בין מוסיקה "גבוהה" ומוסיקה "נמוכה" מן הרחוב. יחד עם זאת היו לו גם מעריצים שעמדו לצידו, ומספר סימפוניות שלו בוצעו במינכן ובווינה.

בשנת 1908 קיבל מהלך הצעה נדיבה מן המטרופוליטן בניו-יורק, בה הקהל והביקורת קיבלו אותו בהתלהבות. באותה תקופה חל משבר בנישואיו לאלמה; המשפחה עברה מאירופה לניו-יורק ומהלך נתמנה למנצח של הפילהרמונית של ניו-יורק. הוא המשיך בניצוח ובהלחנה, אך את הסימפוניה העשירית לא הספיק להשלים.

בשנת 1911 חלה במחלה קשה, חזר לפריז לריפוי, ומשם עבר לוינה בה נפטר.

לפי דברי אלמה, מהלך אמר כי בכל מקום הוא בעצם חש כחסר-בית, כלא שייך: כיליד בוהמיה בין אוסטרים, כאוסטרי בין גרמנים, וכיהודי בעולם כולו.

בימי חייו נודע מהלך כמנצח. היום הוא נחשב לאחד מגדולי המלחינים של הפוסט-רומנטיקה הגרמנית. יצירתו מתרכזת בשני ז'אנרים: הסימפוניה והליד.

מהלך כתב תשע סימפוניות, ועשירית שלא הספיק להשלים, בחלק מהן תפקידי סולו לקול, ומחזורי שירים לקול ולתזמורת, ביניהם "שירי שוליה נודד", "שירי מות ילדים", שירי ריקרט, שירים מתוך "קרן הפלא של הנער", ו"השיר על הארץ".

על היצירה

הרעיון של השוליה היה קרוב לליבו: גם את עצמו ראה כשוליה הנודד בין רבי-אמנים בניצוח ובקומפוזיציה. המחזור "שירי שוליה נודד" כתוב לקול ולתזמורת. בדומה למחזור השירים של שוברט "מסע החורף", גם מחזור זה עוסק באהבה נכזבת.

גיבורו של מהלך סובל מקנאה כשאהובתו נשאת לאחר, והוא יוצא לדרך שאין ממנה חזרה, כדי להנצל מזוג עיניים כחולות שלא נענו לחיזורו.

המניע האוטוביוגרפי של מהלך מתגלה במכתב משנת 1885 לידידו פריץ להר :

"כתבתי מחזור שירים, עד עתה ששה, כולם מוקדשים לה... השירים מספרים על עובר אורח שהיה במצוקה, ויצא אל העולם כדי לנדוד לבדו..."

השירים הוקדשו לזמרת אופרה בעיר קאסל שם כיהן כמנהל מוסיקלי משנת 1883, ונכתבו כשסיפור האהבה הסתיים. מהלך חיבר גם את המלים של השירים ובגירסה הראשונה כתב את השירים לקול ופסנתר. בגירסה

לקול ותזמורת נכתבו רק ארבעה שירים, כשניתנה לו ההזדמנות לנצח בעצמו על התזמורת של ברלין בשנת 1896. גירסה זו מייצגת תהליך יצירתי משוכלל ובוגר יותר על-סמך התנסות בחזרות עם התזמורת, תהליך שנמשך אל כתיבת הסימפוניה הראשונה. ואמנם, השיר השני במחזור נארג ושולב בפרק הראשון של הסימפוניה, והשיר הרביעי שולב בפרק השלישי של הסימפוניה עם הכותרת "מוסיקה ברוח שיר-עם".

במלים ובמוסיקה של המחזור "שירי שוליה נודד" מתגלה לראשונה המקוריות של מהלר. הטקסטים כתובים כשירי עם, זאת לפני שמהלר הכיר את הטקסטים של "שירי קרן הפלאים של הנער", אלה שהיוו בשנים הבאות מקור לדמיונו היוצר.

המוסיקה של מהלר היא תמציתית, ייחודית, ומונחית על ידי תחושה טבעית לטונליות מתקדמת, ולמהלכים הרמוניים חדשניים, בצד תחושה של פשטות עממית.

השירים מצטיינים באינדיבידואליזם, בקשר העמוק שלהם לפן העממי של הרומנטיקה הגרמנית, בשימוש בהצללות קסומות הנובעות ממוסיקה עממית הונגרית-סלבונית, ובמהלכים חדשניים כגון חילופי טונליות בתוך כל אחד מן השירים. היכולת להבעה אנושית עמוקה במוסיקה טמונה בכשרון המלודי של מהלר, ובמודעות הגבוהה לקשת המגוונת של הצבעים שניתן להפיק מן הגוף התזמורתי: בשיר השלישי התזמורת במלוא ההרכב ובעוצמות מרשימות, ואילו בשירים האחרים ניתן לשמוע הרכבים קטנים, מעודנים ושקופים.

תכני השירים:

המחזור מציג התפכחות מן האשליות של האהבה הראשונה: החוויה הסובייקטיבית של מציאות עגומה מעומתת אל מול טבע אידילי, שלו ויפהפה:

השיר הראשון: הצער והכאב בגלל אהבה נכזבת, מול יופיו של העולם מסביבו.

השיר השני: טיול בטבע המלבב ותהייה: "האין זה עולם מאושר?" וסיום בהבנה כי אושרו לא יפרח (לא יתגשם).

השיר השלישי: כאב וצער חותכים כסכין בליבו, לא נותנים לזכרונות שהטבע מעורר, להמחות.

השיר הרביעי: נדודים, התרחקות מן האהובה ובדידות כמרפא לנפש המתייסרת.

על השיר הראשון

בתקסט שלושה בתים; הראשון במצב-רוח קודר, השני מזמין להתבונן ביפי העולם ולהתעודד, והשלישי חוזר אל תחושת הכאב. המוסיקה זורמת בשלוש חטיבות, בהתאם למבנה ולתוכן של הטקסט:

מבנה	א	ב	א'
משקל	2/4	6/8	2/4
טונליות	סי מינור	מי במול מג'ור	רה מינור
אווירה/אופי	מקונן	בהיר	מקונן
מפעם	משתנה תדיר	קבוע	משתנה
רצף הקול	הפסקות ממושכות בין השורות	רצוף באפן ניכר	רצוף במידה ניכרת
התיזמור	כלי הקשת עם הקול וכלי הנשיפה מעץ חוצצים בין הפסוקים.	כל הכלים במרקם שקוף	לסירוגין כמו בחלק א, ובסיום - כל התזמורת.
	רגיסטר בינוני ונמוך	רגיסטר בינוני וגבוה	רגיסטר בינוני ונמוך

השיר כולו בעוצמה בינונית. התיזמור עדין ושקוף, עשיר בגוונים רבים. מקבוצת כלי הנשיפה ממתכת מנגנות רק קרנות, לנבל לטימפני ולמשולש תפקיד משמעותי. לכלי הנשיפה מעץ תבנית מוטיבית קישוטית, המופיעה בווריאנטים רבים במהלך השיר בין ההגדים של הזמרת.

מעקב בעת האזנה

חטיבה ראשונה

מבוא קצר מציג את המוטיב החוזר בקלרינטים, המלווים בנבל ומשולש.

Schneller

Cl in B \flat

לאט, פסוקית של הזמרת וכלי הקשת עולים בנוף הצלילי, ואחריה מהר יותר מוטיב בכלי הנשיפה; אחריו מופיעה במתינות פסוקית דומה, מעט גבוה יותר, ושוב המוטיב של כלי הנשיפה. הפסוקית הבאה נרגשת - עם עליה חדה,

Langsamer

Cl in B \flat

Voice

ואז המוטיב, כהד להתרגשות, מתארך. הפסוקית הבאה בירידה - צער ההתכנסות לחדר האפל. המוטיב אחריה כניגוד, גבוה וחזק. גם השורה הרביעית בטקסט - הבכי - מתמשכת בכאב בצלילים יותר נמוכים.

Langsamer
espress.

Voice

Vln. I

Cb.

למוטיב המתארך בכלי הנשיפה מצטרפים כלי הקשת ומסיימים בשקט ולאט את החטיבה הראשונה.

חטיבה שניה

דימוי האביב הבהיר עולה בפתיחה העדינה והקלילה של הכלים, ומיד מצטרפת המלודיה של הזמרת כשיר ילדים עממי.

Dolce con moto

Ob.
Cl in Bb
Voce

הכינור וכלי הנשיפה הגבוהים מלווים את הזמרת בחיקוי קולות ציפורים, ואז מתגנב גם המוטיב המוכר. ציוצי רגנת הציפורים נמשכים ומלווים את הזמרת המתלהבת מיופיו של העולם

Fl.
Ob.
Cl in Bb
Voce

הציוצים בכינור ובחליל הולכים ודועכים בסיום החטיבה.

חטיבה שלישית

שלושת הפסוקיות המוכרות מן החטיבה הראשונה מושרות ברצף

כלי הקשת מלווים בשקט במקצב זהה. אחרי-כן מופיע מוטיב כלי הנשיפה בעוצמה חזקה. שתי השורות האחרונות, הכואבות, מושרות גם הן ברצף בליווי כלי הקשת ברגיסטר נמוך, עוד יותר לאט ושקט

מן הצליל האחרון של הזמרת ממשיכים בכוח כלי הנשיפה במוטיב, הפעם בווריאנט ארוך יותר המתפרק בסופו, ושאר הכלים מצטרפים בטרילרים ההולכים וגוועים בסיום השיר.

Musical score for woodwinds and strings. It includes parts for Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Violin (Vc.), and Cello (Cb.). The score is in 2/4 time with a key signature of one flat. The Flute part is marked 'Schneller' and features triplets and a 'pppp' dynamic. The Oboe part starts with a 'ff' dynamic. The Violin part has a 'dim.' dynamic and includes a 'pizz.' marking. The Cello part has a 'pp' dynamic and includes a 'pizz.' marking. The score concludes with a fermata over the final notes.

על השיר השני

שלושת בתי השיר מתארים טיול בוקר בטבע: השדה, הציפורים, הפרחים – הכל שופע אור שמש נעים, והעולם כולו נאה ומסביר פנים. בבית הרביעי, האחרון, תוהה המשורר: האם גם אושרי יזרח כעת? והוא עונה: לא! הרי זו שאהבתי - לא לי תהיה, ולכן אושרי לא יפרח. מול הטבע האידילי מוצגת חווית האכזבה באהבה.

המלודיה המושרתת זהה בשני הבתים הראשונים, ואלו הליווי התזמורתי שונה. בבית השלישי המלודיה היא וריאנט באופי מהורהר, תוהה, שואל. הפסוקיות המושרות מופרדות בקטעים תזמורתיים קצרים (אינטרלודים) והמפעם מואט. הבית הרביעי הקצר עוד יותר אטי, ללא תקווה. המלודיה המוכרת שואלת אבל גם עונה ביאוש, באמצעות הסקונדה היורדת בסיומה.

מעקב בעת האזנה

פעימות קלילות ושקטות בחלילים מלוות את המלודיה הקולית הרכה המוכפלת בנבל.

המלודיה נמשכת בנועם רב, ברגיסטר גבוה ובמרקם שקוף ואוורירי. אחריה עולה הפנייה אל ה"בחור", המסתיימת בירידה בכלים המלווים

B. Cl.

Voce

Vln. I

הזמרת מברכת בברכת "בוקר טוב" ואחריה מחרף הביטוי בשאלה בכיוון עולה וכרומטי "האין העולם נאה?" כלי הקשת מלווים בכיוונים מנוגדים.

Voce

Vln. II

Vc.

מהלך סולמי העולה גבוה בכלי הנשיפה מוליך אל הדגשות על המלים "צח, זך, מצוחצח", וכאן נשמעת כל התזמורת במרקם עשיר

Fl.

Hp.

Voce

Vln. I

מיד אחרי-כן פסוקית בליווי כלי הקשת בלבד – "עולם שאין בו פגם". קפיצה פתאומית בעליה כובשת את המרחב הצלילי בתפקיד הקולי, ומיד אחריה ההדים המתגברים בכלי הקשת ובהדגשה בכלי הנשיפה, מציגים אולי סימן שאלה מוסיקלי.

Ob. *ff*

Voce

Vln. I *pp spicc.*

אינטרלוד כלי קצר מוביל לבית השני. אחרי חזרת המלודיה המוכרת בליווי חדש: הכינור הראשון "מטפטף" את צלילי הדומיננטה מעל הקול, החליל והקלרינט שותפים למלודיה, והטרומבון בצליל חרישי ממושך על פני שלושת הפסוקיות הראשונות.

Fl. *p*

F Tpt. *con sord.* *senza sord.*

Vln. I *mf > p > ppp*

שוב נשמעת הירידה הסולמית בכינור, והיא מובילה לברכת הבוקר, הפעם בליווי כלי הנשיפה, המכפילים עם העליה הכרומטית את השאלה "האין העולם יפה?"

Fl. *p* *fp*

Voce

כלי הקשת מעשירים את הצלצולים (kling) במרקם עשיר. הפסוקית האחרונה של הבית שונה – כיוונה יורד, ובכל זאת היא מסתיימת בקריאת התלהבות "היי-יה"

F Hn.

Voce *con allegrezza*
Hei - a!

Vln. I *p*

האינטרלוד הכלי ממשיך לרגע את ההתלהבות, אך היא דועכת בגלים של מלודיה רגשית בכינור בכיוון יורד, והטונליות משתנה

Ob. *fp fp fp fp ff*

Vln. I *p f ppp f*

Ob.

Vln. I *p ppp*

בבית השלישי האווירה מופנמת יותר: הזמרת מתחילה בעוצמה שקטה מאד ובטונליות חדשה, ומתעכבת על סוף הפסוקית הראשונה. הכינורות הקרנות והטרומבון משתלבים במרקם ותיזמור חדש השורה הבאה חוזרת על אותה מלודיה יחד עם האבוב ונעצרת שוב בצליל ממושך. מן השורה השלישית והלאה המלודיה חדשה,

Voce

המרקם שקוף, הכלים מנגנים בפיאניסימו. אומנם המלים מספרות כי הטבע כולו חוגג, מזהיר, ובכל זאת המלודיה איננה מתארת אותו, ונשארת במנעד די מצומצם וברגיסטר אמצעי, והתיזמור באווירה דומה. גם המלודיה של השאלות אל ה"בחור" פחות נלהבת בבית הזה, ולבסוף נשארת השאלה "האין העולם יפה?" תלויה ועומדת בצליל ממושך של הזמרת.

כלי הקשת מתגלגלים מטה בשקט בזה אחר זה אל אינטרלוד קצר בצלילים נמוכים כהים. בבית האחרון שהוא בן שתי שורות בלבד, המלודיה המוכרת אטית מאוד, מסתיימת בביטוי של חוסר בטחון, כלפי מטה

האכוב והצ'לו חוזרים עליה, אחר-כך שוב מנסה ושואלת הזמרת בצלילים גבוהים יותר, שוב נשמע הד לשאלה. כמה סקונדות עולות של התזמורת מקדימות את התשובה העצובה. לאט, בשקט ובליזוי עדין ברגיסטר נמוך מושרות מילות היאוש "לא, לא", ובקפיצה כאובה אל צליל גבוה מאוד חוזרת המילה "nimmer nimmer..." ("זו שעליה אני חושב לעולם, לעולם, למעני לא תפרח") מבלי להגיע לטוניקה.

כינור סולו מקונן עם ליווי נבל וכלי נשיפה מסיים את השיר.

על השיר השלישי

המבנה: המוסיקה כמו הטקסט – בשני בתים. הבית הראשון מהיר מאוד, באווירה דחוסה. הוראות הביצוע של המלחין הן "באופי סוער, פראי, נמהר ואלים." הבית השני מורכב מכמה משפטים השונים זה מזה בכל התחומים: בהבעה, בדינמיקה, במפעם, בתיזמור, ובמהלך המלודי. הביטוי דמוי הקינה – האנחות – " O weh! " בסקונדה קטנה בירידה, חוזר חמש פעמים במהלך כל השיר. המוטיב הפותח סוער, עולה, קטוע, ומופיע רק בתזמורת.

המלודיה מתאפיינת בחזרות רבות על אותו הצליל - כעין רצ'יטטיבו, בסקונדות כרומטיות רבות המגבירות את ביטויי הכאב והמועקה, בקפיצות גדולות כלפי מעלה.

בכמה מן הפסקויות נשמעת עליה מהירה לצלילים גבוהים, כמו זעקה

החלק הראשון של השיר ברה מינור, החלק השני ובו תיאור הטבע השלו – בסול מינור-מג'ור, והסיום – האכזבה המרה וההשלמה – אולי במי במול מינור.

מעקב בעת האזנה

בית ראשון

התזמורת מסתערת במלוא העוצמה עם מכות הטרומבונים ואקורד מוקטן בעליה – כנסינות נואשים לפרוץ... אחריה קול הזמרת חותך כסכין ונוסק במהירות, ומיד יורד תוך אנחות, בליווי צלילים פועמים בתזמורת

התזמורת מסתערת שוב, והזמרת חוזרת על מלודיה דומה וכלי הנשיפה משתתפים באנחות הסקונדות היורדות. התזמורת ממשיכה בפעימות כשהזמרת שרה-מספרת על האורח הרשע – הסכין הנעוץ בליבה; הפעימות בליווי הולכות ומתעצמות ונדחסות. המלודיה של הזמרת "לא נותן אף פעם לנוח" חוזרת בכלי הנשיפה.

בצליל גבוה וחד נשמעת זעקת הזמרת, ואחריה ירידה כרומטית, בהשתתפות התזמורת, ואנחות הסקונדות (O weh!). התזמורת בלבד חוזרת ומפתחת את הירידה הכרומטית, ומכינה את הטונליות הבאה – סול מינור. כעת חוזרים שוב צלילי ההסתערות של התזמורת כמו בפתיחת השיר, הפעם בסול מינור. המפעם הולך ומואט, מוטיב הפתיחה המסתער בעליה חוזר שוב ושוב תוך עוצמה גחלשת, והזמרת באנחה אחת ממושכת ואטית. כלי הנשיפה מעיץ וכלי הקשת מרככים את האווירה בטרמולו חרישי, ומאיטים עד ללנטו. כאן מסתיים הבית הראשון.

Musical score for the first system. It includes three staves: Vocce (Vocal), Vln. I (Violin I), and Vln. II (Violin II). The vocal line starts with dynamics *p*, *f*, *p*, and *pp*. The violin parts start with *ppp* and include a *div.* (divisi) marking. The time signature is 9/8 and the key signature is one flat.

בית שני

הוא נפתח בפעימות שקטות בחלילים ואחר-כך בכלי הקשת ובנבל. המרקם דליל ועדין, הטקסט – על הטבע והאהובה המשתקפת בו מושר באופי רציטטיבי, ורק הכינור והחליל מזכירים את מנגינת "לא נותן מנוח אף לרגע" יחד עם האנחות.

Voce

המלודיה הזאת חוזרת עם המשך הטקסט, הליווי עדיין חרישי אבל מלא יותר. בבת אחת פורץ פורטיסימו דחוס עם המלים "מחלומי אני מובהל", המשקל משתנה (מ 9/8 ל 4/4), חילופי העוצמה בתזמורת מהירים וקיצוניים, הטונליות לא יציבה, והאנחה בצליל גבוה מאוד הופכת לזעקה

Fl.

Voce

Vln. I

Vc.

Fl.

Voce

Vln. I

Vc.

מעבר תזמורתי מתוח מאוד וחזק, בעליה חדה, מוביל אל השורות האחרונות של השיר, המבטאות יאוש גמור, וויתור ותחושת אובדן. הקול וכל כלי הנשיפה בפורטיסימו, לאט, מצליל השיא יורדים בהדרגה בסולם מי במול מינור טבעי.

התזמורת מסיימת את השיר בנגיעות רכות מאוד, חרישיות, במרקם דליל.

על השיר הרביעי

זהו שיר המספר על הפרידה מן התקווה להתגשמות האהבה, שיר של בדידות גמורה, והשלמה עם הכל: אהבה ומכאוב, עולם וחלום. המוסיקה זורמת במפעם ובמקצבים האופייניים למרש, אבל באמצעות מוטיב מלודי אופייני בעלייה, החוזר במהלך כל הבתים

אופייניים חילופים תכופים בין מג'ור ומינור, בין צלילים כואבים-מרירים לצלילים ענוגים (נעדר סנטימנטליות, לפי הוראות המלחין).

לבית הראשון שני משפטים מוסיקליים דומים: הראשון עולה בהדרגה רבה, ומסתיים בצלילים גבוהים. המשפט השני דומה לראשון, פחות גבוה.

בבית השני מתחלפת הטונליות, בולטים מהלכים כרומטיים בירידה, ונשמעים חילופי מודוס ממג'ור למינור,

הבית השלישי, האחרון, הוא מחווה לשירו של שוברט "עץ התרזה". הטונליות משתנה שוב, לפה מג'ור בהיר, ומקצבי מרש האבל נפסקים לזמן-מה. בחלקו השני חוזר העצב המתבטא גם במהלך הכרומטי היורד, וההשלמה עם הבדידות והגורל מובעת בשורות האחרונות בצלילים נמוכים במיוחד, שקטים עד מאוד.

מעקב בעת האזנה

הבית הראשון פותח במלודיה קטנה ופשוטה במקצב מנוקד על צליל פועם, בביצוע הקול ושלושת החלילים בלבד, במי מינור.

הנבל מלווה באקורדים והמוסיקה שקטה ומופנמת, התיזמור מינימלי. הזמרת ממשיכה ומתקדמת לאט ובהדרגה במעלה הסולם עם כלי הקשת, ולפתע קפיצת סקסטה נרגשת על המלים "האהובה היקרה", ואז נסגר הפסוק בטוניקה.

The first system of musical notation consists of two staves. The top staff is labeled 'Voice' and is in a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It contains a vocal melody starting with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, and D5, then a quarter rest, followed by eighth notes E5, F#5, G5, and A5. The bottom staff is in a treble clef with a key signature of one sharp and a 4/4 time signature. It contains a piano accompaniment starting with a quarter rest, followed by quarter notes G4, A4, B4, and C5, then a quarter note D5, followed by quarter notes E5, F#5, G5, and A5, and finally a quarter note G5.

המלודיה של המשפט הבא דומה, אבל במקום הקפיצה – צלילים ממושכים ויורדים שממתנים את המתח במלים "כאב וצער".

The second system of musical notation consists of one staff labeled 'Voice' in a treble clef with a key signature of one sharp and a 4/4 time signature. The melody starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5, then a quarter note D5, followed by a half note E5, then a quarter note F#5, and finally a quarter note G5.

המרקם שקוף ודליל ביותר, החלילים חוזרים פעם נוספת על המוטיב המנוקד של מרש האבל במהלך האינטרלוד הקצר. בבית השני משתנה הטונאליות, ועם חילופי מודוס תכופים עולה ווריאנט למלודיה של הבית הראשון. הנבל פועם באופן קצוב כצעדי הנודד.

The third system of musical notation consists of two staves. The top staff is labeled 'Hp' (Harmonica/Piano) and is in a treble clef with a key signature of one sharp and a 4/4 time signature. It contains a piano accompaniment consisting of a steady eighth-note pattern in the right hand and a steady eighth-note pattern in the left hand. The bottom staff is labeled 'Voce' and is in a treble clef with a key signature of one sharp and a 4/4 time signature. It contains a vocal melody starting with a quarter rest, followed by quarter notes G4, A4, B4, and C5, then a quarter note D5, followed by quarter notes E5, F#5, G5, and A5, and finally a quarter note G5.

לסירוגין מלווים הקרנות והקלרינט את הנודד הבודד במקצב המנוקד, והמוטיב היורד נשמע כאנחת כאב באחו החשוך.

בצלילים גבוהים יותר מתלונן הנודד כי איש לא ברך אותו בצאתו לדרכו, החליל והויולה תומכים בתפקיד הקולי.

הקו המלודי יורד בצלילים כרומטיים וחוזר על אנחת הלה במול; הנודד מתלונן כמעט בבכי על כי מלווים אותו בבדידותו רק הצער העמוק והאהבה הנכזבת. צעדיו הקצובים נשמעים שקטים וחרישיים בצלילי הנבל

סלסולי הקלרינט פותחים את האינטרלוד החרישי, המוטיב המנוקד חוזר בקרנות, כלי הנשיפה והנבל פועמים על הצליל דו ומעבירים לפה מג'ור, אל הבית האחרון. הבית השלישי נפתח במחווה לשירו של שוברט "עץ התרזה". האווירה מתבהרת עם המג'וריות ועם המלודיה של הזמרת המתפרשת כמניפה במהלך הפסוק על פני מנעד רחב. גוון הכינורות מחמם ומרכך. המרקם מתעשר מעט.

החלילים והצ'לו מקשטים את סוף הפסוק. הפסוק הבא דומה בתחלתו, ואת סיומו מקשטים הקלרינטים והקרן האנגלית בצליל מלבב

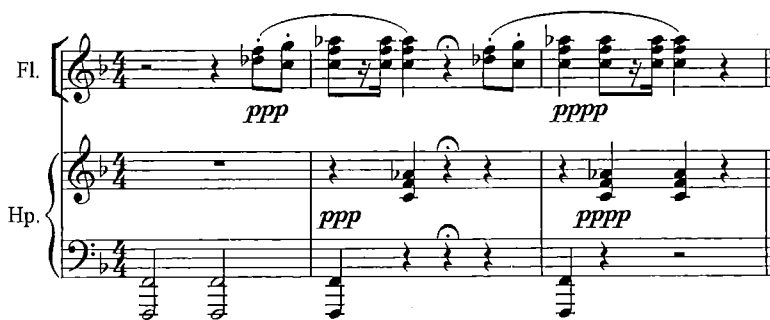
רמזים מינוריים מאפילים על האווירה. המלודיה עולה גבוה עם ההשלמה והוויתור "שוב לא ידעתי מה עשו החיים" ומגיעה שוב אל מקום כואב – אל הירידה הכרומטית ואנחות הכאב המוכרות, הפעם על רה במול, שהן בניגוד למלים "הכל הכל היה טוב"

כלי הקשת וכלי הנשיפה ממשיכים ללוות לסירוגין בקווים עדינים ושקטים, גורמים לתהות על חילופי המודוס ועל משמעותם, בעוד הזמרת בפיאניסימו מתקדמת בקצב איטי, בצלילים ממושכים, באנחות איטיות, בקו מלודי הולך ודועך, הולך ושוקע (לאבדון?) עד לצליל נמוך ביותר – לה קטן.

נותרים בחלל רק החלילים והנבל, נפרדים במוטיב המנוקד, מאזכרים את מרש האבל שנמוג...

סימפוזיה במי מינור, מס. 5, אופ' 64 מאת פיוטר איליץ' צייקובסקי (6. 11.1893 - 7.5.1840)

על המלחין:

פיוטר איליץ' צייקובסקי (Pyotr Ilyich Tchaikovsky) נולד בעיירה קטנה בשם ווטקינסק. בה עבד אביו כמהנדס מכרות. בהיותו בן עשר, עברה משפחתו להתגורר בסט' פטרבורג. את לימודיו האוניברסיטאיים עשה צייקובסקי בבית הספר למשפטים. משסיים לימודיו בהיותו בן תשע-עשרה שנים, החל לעבוד כפקיד ממשלתי. עקב משיכתו הרבה למוסיקה נרשם בגיל עשרים ואחת ללימודים בקונסרבטוריון של סט' פטרבורג, ושנה לאחר מכן, אף התפטר מעבודתו הפקידותית והחליט להתמסר למוסיקה.

הצטיינותו בתחום המוסיקה הייתה כה בולטת, שעם סיום לימודיו בקונסרבטוריון התמנה כמורה להרמוניה בקונסרבטוריון של מוסקבה, משרה בה התמיד שנים-עשרה שנה. כפיצוי על ההתחלה המאוחרת בקריירה המוסיקלית שלו, היה קצב ההלחנה שלו מהיר ביותר, וכתיבתו הקיפה ז'אנרים שונים כמו הסימפוזיה, האופרה והפואמה הסימפוזית. יצירתו התזמורתית הגדולה הראשונה "רומיאו ויוליה" הולחנה בגיל שלושים.

השנה 1877 היוותה מפנה דרמטי בחייו של צייקובסקי. בשנה זו חלו נישואיו לתלמידתו, נישואין שנועדו ככל הנראה לחפות על עובדת היותו הומוסקסואל, ואשר התפרקו כשבועיים לאחר החתונה, כאשר ניסה להתאבד במימיו הקפואים של הנהר במוסקבה.

באותה שנה, רכש צייקובסקי את אמונה של אלמנה עשירה בשם נדז'דה פון מאק, שהפכה לפטרונית שלו, דאגה לכלכלתו, ואפשרה לו להתמסר באופן בלעדי להלחנה. מדאם פון מאק התנתה את תמיכתה בו בכך שהקשר ביניהם יהיה קשר מכתבים בלבד. למרות שלא התראו מעולם, נרקמו בין השניים יחסי ידידות עמוקים. במכתביו, הרבה צייקובסקי לשתף את פטרוניתו בחוויותיו העמוקות בעת כתיבת יצירותיו. התמיכה הכספית של מדאם פון מאק וקשר המכתבים ביניהם נמשכו ארבע עשרה שנה ונפסקו באופן פתאומי ללא כל הסבר מצדה. עובדה זו העכירה את רוחו של האמן.

בשנים שלאחר מכן הרבה צייקובסקי להופיע ברחבי אירופה כמנצח על יצירותיו, ובשנת 1891 אף הוזמן להופיע בארצות הברית בערים ניו יורק, וושינגטון ופילדלפיה. למרות שנחל הצלחה, הוא לא קנה לעצמו שלוה.

בשנת 1893, ניצח צייקובסקי על קונצרט בכורה של יצירתו האחרונה – הסימפוזיה הששית ("הפאתטית"). פרקה האחרון של היצירה, פרק איטי המבטא יאוש, מצטייר בדיעבד כתחושה מוקדמת של המלחין את קיצו המתקרב. ואמנם, הוא נפטר ימים ספורים לאחר הבכורה, כשהוא בן חמישים ושלוש שנים.

צייקובסקי החשיב את עצמו כמלחין רוסי, אבל היו בסגנונו גם יסודות של מוסיקה צרפתית, איטלקית וגרמנית. השפעות אלו הפכו את יצירותיו למערביות ולאוניברסליות יותר בהשוואה ליצירותיהם של מלחינים רוסיים אחרים כמו רימסקי קורסקוב או מוסורגסקי. הוא יצר סינתזה בין יסודות לאומיים ליסודות אוניברסליים תוך עיצוב שפה סגנונית סובייקטיבית ומלאת רגש. הנימה המלנכולית הפכה למאפייני בולט ברבות מיצירותיו

על היצירה:

בין השנים 1881 ו-1888 היה צ'ייקובסקי עסוק בעיקר בנסיעות ומעט בהלחנה. הדברים הגיעו לידי כך שהמלחין החל לחשוש שמא יבש מעיין יצירתו. בשנת 1888 חל שינוי לטובה. צ'ייקובסקי מבטא אותו במכתב ששגר לפטרוניו מדאם פון מאק: "חשוב לי מאד להוכיח לא רק לאחרים אלא גם לעצמי, שעדיין לא "התייבשתי" בתורת מלחין. האם כבר ספרתי לך שבכוונתי לכתוב סימפוניה? ההתחלה הייתה קשה, ואולם עתה דומה שההשראה כבר נחה עלי. עוד נראה!"

צ'ייקובסקי צדק בתחושותיו. הסימפוניה החדשה (החמישית) אמנם הולחנה והושלמה תוך זמן קצר – שלושה שבועות בלבד. ואולם, למרבה הצער, הביצועים הראשונים של הסימפוניה לא נחלו הצלחה בקרב קהל המאזינים, והתגובה הצוננת גרמה לערעור בטחונו העצמי של המלחין כפי שניתן להוכיח ממכתב נוסף ששלח צ'ייקובסקי למדאם פון מאק: "אחרי שני ביצועים של הסימפוניה החדשה שלי בפטרבורג וביצוע אחד בפראג, הגעתי לכלל מסקנה שהיא כשלון. יש בה משהו דוחה, משהו מיותר, עשוי טלאי על טלאי ולא אמיתי, שהקהל מרגיש אותו בחוש... ההכרה בזאת גורמת לי דקירה של מוסר כליות וחוסר שביעות רצון מעצמי. האומנם אני שחוק, כפי שאומרים כולם? האמנם אינני מסוגל אלא לשוב ולחזור בשינויים קלים על צורת הביטוי המוקדמת שלי?..."

אך כפי שקרה לא אחת בהיסטוריה, ההצלחה של היצירה לא אחרה לבוא. מספר חדשים לאחר מכן ביצע אותה צ'ייקובסקי בהמבורג שם היא התקבלה בהתלהבות רבה. גם המלחין יוהנס ברהמס שנוכח בחזרה לקונצרט הגיב בחיוב: הוא מצא את הסימפוניה "מענגת, חוץ מאשר הפרק האחרון". בעקבות התגובה האוהדת שינה גם צ'ייקובסקי את דעתו: "עכשיו אני אוהב אותה הרבה יותר".

כיום תופסת הסימפוניה החמישית של צ'ייקובסקי מקום מכובד ברפרטואר של כל תזמורת סימפונית לצדן של הסימפוניה הרביעית והסימפוניה הששית של המלחין.

לסימפוניה 4 פרקים:

- אנדנטה-אלגרו קון אנימה.
(Andante – Allegro con anima)
- אנדנטה קנטבילה, קון אלקונה ליסנצה – מודרטו קון אנימה
(Andante cantabile' con alcun licenza – Moderato con anima)
- ולס. אלגרו מודרטו.
Valse (Allegro moderato)
- פינלה. אנדנטה מאסטוזו-אלגרו ויוציה.
Finale.(Andante maestoso–Allegro vivace)

גם בסימפוניה החמישית, כמו ברביעית, מאוחדים ארבעת פרקי הסימפוניה בנושא המשמש כמוטו. הטיפול הדרמטי בנושא יכול להעלות את ההשערה, שלמרות שצ'ייקובסקי אינו אומר זאת במפורש, הוא מתייחס גם כאן לנושא המוטו כאל "הגורל" שאין להמלט ממנו.

פרק ראשון - אנדנטה. אלגרו קון אנימה

(Andante – Allegro con anima)

המבנה הכללי של הפרק הראשון הוא צורת סונטה עם מבוא וקודה.

המבוא מבוסס כולו על נושא אחד (בסולם מי מינור), אפל ומאיים, החוזר ומופיע בוריאנטים שונים.

Cl. in A

1.

2.

3.

p *ppiii* *f* *mf* *mf* *p*

הוא בנוי משלושה הגדים:

- הראשון הוא מעין תרועה מאיימת ומופנמת המופיעה פעמיים (בסקוונצה)
- השני הוא קו מלודי יורד ועגמומי, המופיע אף הוא פעמיים
- בשלישי שני צלילים הנפתחים כבתהייה.

החזרות על כל אבר מן הנושא מוסיפה לאווירת הנכאים.

מעבר למבוא, מופיע נושא זה, בטרנספורמציות תמטיות שונות, ברגעים דרמטיים בכל יתר פרקי היצירה, ומשמש כמעין "מוטו" ליצירה כולה.

פרק האלגרו הוא בצורת סונטה מקובלת.

בחטיבת הנושא הראשון מלודיה אחת, קיצבית, וקופצנית:

Fag.

pp

למלודיה שני חלקים ברורים החוזר כל אחד פעמיים (בשינויים קלים). החלק השני מהווה מעין פיתוח לראשון.

Fl.

pp

דוגמה 3

כמקובל בסימפוניות מן התקופה הרומנטית זוכה הנושא הראשון לפיתוח מידי, המוסיף לו נופך של דרמטיות ועוצמה.

בחטיבת הנושא השני מוצגים שלושה נושאים:

הראשון מביניהם (להלן נושא שני) לירי ורב הבעה:

VI.

sfp *mf cresc.* *ff* *p*

השני (נושא שלישי) קצר, ולו אופי של נושא מעבר. עיקרו דו שיח בין אקורדים ססגוניים בכלי נשיפה מעץ לבין פסוקית שירתית בכלי הקשת:

Ob.
Cl.
Fag.
Cor.
VI. I
VI. II
Vla.
Vlc.

sf *sf* *sf* *sf*

האחרון (נושא רביעי) שירתי והבעתי ונשען על שורה של סינקופות מאחרות:

VI. I *molto cantabile ed espr.*

p

סימני דרך:

מבוא - Andante

הפרק פותח בתצוגה של נושא קודר הנשמע כתרועה מופנמת בצלילים חרישיים ונמוכים של הקלרינטים בלווי כבד, מודלי, של כלי קשת.

Cl. in A

1. *p* *piu f* *mf*

2. *mf* *p*

3.

העגמומיות הנוצרת מן הנטייה היורדת של הקווים המלודיים מובילה אל תחושת תהייה עקב ריבוי של "סיומים מדומים", וסיומו של הנושא העוצר על הדומיננטה.

ואריאציה של הנושא מושמעת באותו הרכב ומסתיימת גם היא על הדומיננטה ובשהייה ממושכת.

הנושא מושמע בשלישית, בוריאציה נוספת שבה המוטיבים הראשון והשלישי חוזרים שלוש פעמים, כל פעם בהירמון מודלי שונה. גם ואריאציה זו מסתיימת כשהיא פתוחה.

בכל אחת מהופעות אלו של הנושא יש מעין "גל" של עוצמה: פתיחה חרישית, התעצמות רגעית, ודעיכה.

Allegro con anima

הקדמה קצרה בכלי-קשת מעצבת את המפעם במשקל 6/8.

מעל לתשתית זו קלרינט ובסון סולו משמיעים מנגינה המבוססת על מוטיב ריתמי קופצני.

במשפט השני של הנושא, שהוא לירי יותר, מצטרף החליל.

הנושא זוכה לפיתוח מיידי: כינורות מנגנים את המשפט הראשון של הנושא בלווי פסגים בוהקים ומהירים של כלי נשיפה מעץ. העוצמה גוברת, והפסגים המהירים של כלי הנשיפה קוטעים פסוקיות הולכות ומתקצרות מתוך הנושא המושמע בכינורות. הרחבה של הפסוקית הראשונה מובילה לשיא בטוטי שבנוי סביב המוטיב המנוקד, שברירים אחרים מתוך הנושא והפסגים המהירים.

בסוף הטוטי, ציטוט מלא יותר של הנושא.

כל האנרגיה שנצברה במהלך הטוטי מתנקזת לתוך הנושא השני.

זהו נושא רב עוצמה וטעון מבחינה רגשית המושמע על-ידי כלי קשת בלווי סמלי של כלי נשיפה.

הנושא עובר אל כלי הנשיפה ומלווים אותנו כלי קשת בפריטה. האווירה נרגעת בהדרגה.

אקורד פתאומי של כלי הקשת בפריטה עזה מוביל אל הסולם רה מז'ור ואל הנושא השלישי שהוא ספק נושא, ספק חטיבת מעבר:

אקורדים ריתמיים המבוצעים בכלי נשיפה מעץ מושמעים לסרוגין עם פסוק לירי המבוצע על-ידי כלי קשת. הנושא השלישי מושמע פעמיים, מתרחב ונרגע לקראת סופו.

ללא כל מעבר או שהייה, כינורות מבצעים בהרבה הבעה את הנושא הרביעי, השירתי והסינקופי, שמלווה בפוליריתמיות על-ידי כלי נשיפה וכלי קשת.

הנושא חוזר ומתפתח בעליה כרומטית לשיא שבו מככבות הפסוקיות הראשונות של הנושא הראשון והאקורדים מתוך הנושא השלישי על נקודת עוגב "רה".

התצוגה אינה מסתיימת בנקודת חיתוך ברורה, והפיתוח צומח מתוכה במעין עיבוד קאמרי ושקט של הנושא השלישי.

מעל לבס פועם בכלי הקשת הנמוכים ובלווית שברירים מתוך הנושא השלישי בכלי הנשיפה מעץ, מופיעות פסוקיות מתוך הנושא הראשון כשהן עוברות כבמשחק בין כלי הקשת.

בבת אחת מועצמת האווירה ומופיעה חטיבה סוערת המזכירה את הטוטי בתצוגה: תרועות רמות בתבנית הריתמית של הנושא הראשון בשילוב פסגים מהירים. האווירה נרגעת, ובעוד תבניות מתוך הנושא הראשון והשלישי ממשיכים להדהד ברקע, מתרחש פיתוח קנוני של הנושא השני בכלי הקשת.

חטיבת הפיתוח ממשיכה להתגלגל בין חיקויים קנוניים של שברירי הנושא הראשון בכלי נשיפה, דו שיח בין האקורדים מהנושא השלישי עם הפסגים, ודו-שיח נוסף בין כלי המתכת ושאר התזמורת על התבנית הריתמית של הנושא הראשון. כל אלה תוך שהעוצמה והדחיסות הולכים וגוברים.

גזירה ריתמית של הנושאים ודימינואנדו משמעותי, מציינים את סוף הפיתוח ומעבירים אל הרפריזה.

את הנושא הראשון של הרפריזה משמיע הבסון, ומוביל אל חזרה מדוייקת למדי על כל חמרי התצוגה, למעט שינויים בתזמור והשינויים הטונליים המתבקשים.

תחילתה של הקודה, נשמעת כפיתוח שני. בהמשכה, הנושא הראשון מעובד בקרשצ'נדו מלא חיים אשר בשיאו מופיע מהלך באס הפועם בעוז ומתייצב לבסוף על תבנית אוסטינטו בטטרוורד יורד, בעוד הקולות העליונים "מתעקשים" עם הנושא הראשון.

VI. II

Vlc.

mf *dim.*

mf *dim.*

דימינואנדו מוביל לסיום קודר של הפרק הראשון.

פרק שני

אנדנטה קנטבילה, קון אלקון ליסנצה – מוודרטו קון אנימה
(Andante cantabile' con alcun licenza – Moderato con anima)

כפי שמעידה כותרת הפרק, מפעמו איטי, אופיו שירתי, והוא מבוצע בחופשיות רבה. הפרק שזור נעימות שירתיות, החוזרות ומופיעות בתזמור צבעוני, המעניק להן בכל פעם גוון שונה.

המבנה הכללי של הפרק השני הוא תלת-חלקי עם קודה קצרה. שלוש נעימות עיקריות משמשות בסיס לפרק:

• הנושא הראשי:

Cor. I Solo

זוהי נעימה מלנכולית הבעתית ורחבה, הנעה בצלילים סמוכים ומשופעת בסיומים רכים דמויי "אנחות". היא בנויה חוליות חוליות של גיטות חוזרות שלהן מקצב והבעה דומים.

• נושא משני :

נעימה אופטימית יותר, במרווחים גדולים ומנעד רחב.

שני נושאים אלה מופיעים בחטיבת ה - Andante של הפרק.

• נושא חטיבת הביניים :

נעימה זו, בגוון מזרחי כלשהו, מסתלסלת ועמוסה בכרומטיות עיטורית.

הנעימות חוזרות פעמים רבות ואף נתונות לתהליכי פיתוח, סקוונציאליים וחיקויים ברובם, המשמשים לבניית השיאים הסנטימנטליים שהפרק משופע בהם.

פעמיים במשך הפרק, מחריד נושא ה"מוטו" אשר פתח את היצירה את השלווה בהופיעו בפתאומיות במלוא עוצמתו.

סימני דרך:

Andante cantabile

הפרק השני פותח ברצף של אקורדים ארוכים ואפלים בסגנון המנוני המנוגנים על-ידי כלי קשת. (תחילתה של סדרת האקורדים בסולם סי מינור וסיומה בסולם רה מז'ור).

VI. II
Vla.
Vlc.
Cb.

האקורדים עוברים אל מאחורי הקלעים ומשמשים כרקע לקרן סולנית הנכנסת ומשמיעה מנגינה נוגה ומהורהרת. זהו הנושא הראשי של הפרק:

אל מנגינת הקרן, הזורמת באיטיות, מצטרף, כצל, קלרינט.

האווירה מתבהרת, המהירות מואצת מעט, ואבוב סולו מציג מנגינה משוחררת ואופטימית המשמשת כנושא משני (הסולם-פה# מז'ור). ברקע, כלי הקשת בתנועה פועמת של טריליות.

האטה. המוטיב של המנגינה החדשה מתגלגל אל הקלרינט, אחריו לבסוף, וממנו לקונטרבס. כניסות רצופות של צ'לו, ויולה, וכינור שני מובילות חזרה אל המנגינה הראשית, הפעם בביצוע יותר רחב ורומנטי של הצ'לי המלווים בקווים קונטרפונקטיים בכלי נשיפה.

הצ'לי עוברים אל גירסה חופשית של הנושא, והמוסיקה מטפסת ועולה לשיא הנקטע בפתאומיות אל דממה דקה.

התנועה מתחדשת כאשר הצ'לי נכנסים שוב, הפעם בנגינת הנושא המשני. המוסיקה מטפסת ועולה שנית לשיא גבוה יותר, ממנו היא יורדת בהדרגה, מובילה אל חטיבת הביניים של הפרק: Moderato con anima.

בחטיבה זו מוצגת מנגינה קלילה ומעוטרת המסתלסלת מעל לליווי חרישי בכלי הקשת. הנעימה מופיעה תחילה בקלרינט וחוזרת בבסון סולו.

חטיבת פיתוח המבוססת על רב שיח חיקויי של המוטיב הראשון מתוך המנגינה מעבירה אותו ברצף, מכלי הקשת, אל כלי הנשיפה, ובהמשך - בשיח בין שתי קבוצות הכלים.

אבוב סולן חוזר ומשמיע את המנגינה הקלילה בשלמותה ואחריה מועצמת המוסיקה ונדחסת ומובילה לכניסה רבת עוצמה של נושא המוטו מן הפרק הראשון בכלי הנשיפה. חטיבה זו של הפרק מסתיימת בשלושה אקורדים שלאחריהם הפסקה.

Tempo I

אקורדים מסתוריים בפיציקטו, הנשמעים כהד עמום לשלושת האקורדים שסיימו את החטיבה הקודמת, מכינים את כניסת הנושא העיקרי בכינורות הראשונים. את הנושא מלווים קווים קונטרפונקטים באבוב, קלרינט וקרן. המשך הנושא מנוגן על-ידי קרנות ובסונים בליווי כלי נשיפה מעץ שמנגנים פסגים סולמיים מהירים. המוסיקה מתעצמת עד לשיא שבו מנוגנת המנגינה העיקרית על-ידי כלי הנשיפה במפעם מהיר יותר כאשר ברקע כלי הקשת מנגנים לוו חסר מנוחה. המוסיקה מטפסת שוב לשיא חדש שבו מכב הנושא המשני, האופטימי.

אחרי השיא, נראה כי מגיעים אל רגיעה ואל סיום, אך באופן פתאומי חוזר שוב נושא המוטו במלוא עוצמתו. הוא נעלם כלעומת שבה, ולאחר מעבר שקט המאפשר התאוששות מן התדהמה מופיעה הקודה ובה הנושא המשני המושמע ברכות עם לוי של שמיניות בכלי הנשיפה. כניסה של הקלרינט חותמת את הפרק.

פרק שלישי

ואלס, אלגרו מודרטו
Valse (Allegro moderato)

הפרק השלישי, כמקובל בסימפוניה, הוא סקרצו. כבמקרים רבים, משמש פרק הסקרצו מקום להכנסת ז'אנר מסויים של מחול. במקרה זה זהו ואלס, המזכיר במידה רבה את המוסיקה לבלט של צ'ייקובסקי.

במבט כללי בנוי הפרק, בדומה לפרקי סקרצו אחרים, משלוש חטיבות עיקריות: סקרצו-טריו-סקרצו, כשהחטיבה השלישית מהווה חזרה על החטיבה הראשונה. בפרק זה מתווספת גם קודה.

הסקרצו החינני מתבסס כולו על נושא אחד, הבנוי מחוליות סימטריות, וקולח בתנופה סיבובית של מחול הוואלס:

מבנה הסקרצו דו חלקי, כשבכל חלק שתי חטיבות: בראשונה מוצג הנושא, ובשניה מעין פיתוח שלו. (א-ב-א'-ב')

הטריו מלא החיים, מנוגד לסקרצו באופיו ובחמריו התמטיים. הוא אינו מביא מלודיה של ממש כנושא, אלא מתאפיין בריצות של ספיקטו המתעופפות בין כלי הקשת:

מבנה הטריו תלת חלקי. החטיבה האמצעית בו מהווה פיתוח של הנושא המופיע בשתי החטיבות הקיצוניות.

בקודה מופיע אזכור של נושא המוטו מהפרק הראשון.

סימני דרך:

הפרק פותח, ללא כל מבוא, בהשמעת הנושא הראשי, שהוא ואלס סנטימנטלי הבנוי משני משפטים:

נושא זה הוא נעימה המבוצעת "במתיקות חיננית", והבנויה מחוליות שלהן ג'סטה חוזרת. לריתמוס תנופה סיבובית. המשפט הפותח מנוגן על-ידי כינורות. הליווי העדין של כלי-קשת, קרנות ובסונים, מבליע את הפעמה הראשונה בכל תבה, ומעניק לואלס אווריריות חולמנית.

המשפט הסוגר מבוצע אף הוא על-ידי כינורות אך באוקטבה יותר גבוהה ובלווי רגשני. ההטעמה בליווי עוברת למקומה הטבעי בתחילת התבה.

בין שני המשפטים הסימטריים, מעבר קצר המטעים את התנופה הסיבובית של מחול הוואלס.

בחטיבה השנייה, מופיעה מנגינה מופנמת יותר שמבוססת על המוטיב הקצבי של הנושא. היא חוזרת פעמיים, מבוצעת קודם על-ידי אבוב ובסון סולו ואחר-כך על-ידי קלרינט סולו.

הנושא הראשון חוזר בגוון תזמורי שונה: קלרינט ובסון סולו משמיעים את הפסוק הפותח, וכלי נשיפה בלווי כרומטי של כלי קשת מבצעים הרחבה של הפסוק הסוגר.

החטיבה השנייה מהווה פרפרזה להופעתה הקודמת ומאופיינת בסיומת במרווחים גדולים במקצב סינקופי.

בסון סולו מנגן גרסה זו, ולאחר מכן חוזרים עליה כלי הנשיפה מעץ.

הטריו פורץ אל תוך החלל האקוסטי בפתאומיות, מהווה בתנועתו העצבנית כלשהו ניגוד לנינוחות של הסקרצו.

בחלקו הראשון של הטריו, כינורות רצים בספיקטו:

הנושא, המהווה פסוק קצר וחטוף, חוזר פעם נוספת.

הויולות ממשיכות במעין וריאציה שאף היא מופיעה פעמיים ברצף.

חלקו השני של הטריו הנו חטיבת פיתוח לחומר התמטי: מוטיב מתוך הנושא הרץ נודד בין כלי התזמורת השונים במעין "פרפטואום מובילה" נטול מנוחה, המתרחק לקראת סיומו.

החלק הראשון של הטריו חוזר במדויק.

כאשר חוזר הסקרצו, נראה כי צייקובסקי ממאן להפרד מן הטריו: הפסוק הפותח מבוצע על-ידי אבובים בלווי מוטיב רץ מתוך הנושא של הטריו.

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is for the Oboe (Ob.), the middle for Violin I (VI. I), and the bottom for Violoncello (Vlc.). The music is in 3/4 time with a key signature of two sharps (F# and C#). The Oboe part features a melodic line with some rests. The Violin I part plays a rhythmic pattern of eighth notes. The Violoncello part plays a similar rhythmic pattern, often in octaves with the violin.

ההמשך הוא חזרה מדויקת על הסקרצו הראשון.

הטונליות מגיעה אל הטוניקה, ומתחילה הקודה. כינורות מנגנים מנגינה שמבוססת על מוטיב מתוך נושא הוואלס הסנטימנטלי ומופיעה פעמיים ברצף:

The second system shows a single staff for Violin I (VI. I). The music starts with a dynamic marking of *f* (forte) and ends with *ff* (fortissimo). The melody is a simple, rhythmic line of eighth notes.

המנגינה מטפסת ועולה בקרשצ'נדו וסוגרת בקדנצה אותנטית לטוניקה.

קלרינטים ובסונים לוחשים גרסה מבשרת רע של נושא המוטו, הנשמע כמעין "רוח רפאים".

The third system shows a single staff for Clarinet and Bassoon. The music is in 3/4 time with a key signature of two sharps. The dynamics are marked *pp* (pianissimo). The melody is a simple, rhythmic line of eighth notes.

הפרק מסתיים בעוצמה ברצף של אקורדים על קדנצה פלאגלית.

פרק רביעי

פינלה. אנדנטה מאסטוזו – אלגרו ויוצ'ה
Finale. (Andante maestoso–Allegro vivace)

הפרק הרביעי בסימפוניה משתחרר מ"רוח הנכאים" אפופת היאוש, והוא סוער, מלא חיוניות, ומרשים בפארו והדרו.

הפרק כתוב בצורת סונטה עם מבוא איטי וקודה.

כמו בפרק הראשון, החומר הבסיסי של המבוא האיטי והממושך הוא נושא ה"מוטו", שכבר ייחסנו לו פונקציה דומה לזו של "נושא הגורל" בסימפוניה הרביעית. אלא שהפעם הוא מופיע באופי מלכותי וגאיוני בטוניקה מז'ורית (מי מז'ור). שלא כמו בפרק הראשון, אין נושא זה מופיע במבוא בלבד, אלא מופיע, כארוע דרמטי ורב רושם גם בגוף הפרק עצמו.

בפרק ה"אלגרו" מוצגים נושאים חדשים:

הנושא הראשון הוא גועש ורב תנופה:

כמו נושאים אחרים בסימפוניה מבוסס נושא זה על תבנית ריתמית חוזרת, ויש בו שני משפטים שכל אחד מהם חוזר פעמיים ברצף.

בנוסף לנושא זה, מוצגים בחטיבת הנושא הראשון שתי נעימות נוספות:
האחת קלילה באופייה ומבוססת על תבנית ריתמית מנוקדת:

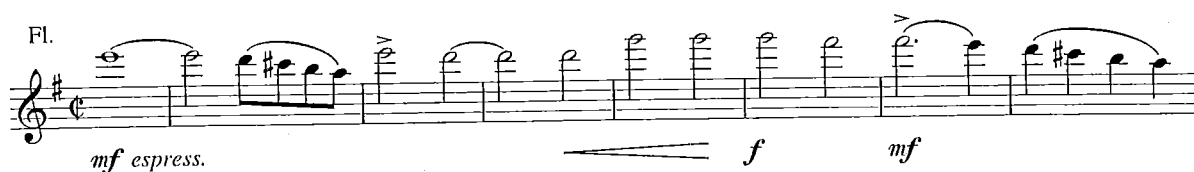

השניה באופי רחב ושירתי:

מעניין לציין כי קיים "דמיון משפחתי" בין שלושת המלודיות בחטיבת הנושא הראשון.

בחטיבת הנושא השני מופיע נושא לירי, שוב בטונליות של רה מז'ור האופיינית ליצירה.

סימני דרך:

כלי הקשת משמיעים גרסה חגיגית ומזוירית של נושא המוטו. כלי הנשיפה המלווים, ביניהם הטובה, מוסיפים לו ממד של עומק.

Score for Fag. a2, Tuba, and Vlc. The Fag. a2 part is in the top staff, Tuba in the middle, and Vlc. in the bottom. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is common time (C). The Fag. a2 part features a melodic line with some rests. The Tuba part has a rhythmic pattern of eighth notes. The Vlc. part has a more complex rhythmic pattern with sixteenth notes.

לאחר שני משפטים, תורעות החצוצרות והקרנות כמרחוק את המקצב של נושא המוטו על רקע פיציקטו של שמיניות בכלי הקשת:

Score for Cor. and VI. The Cor. part is in the top staff and the VI. part is in the bottom. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is common time (C). The Cor. part features a melodic line with some rests. The VI. part has a rhythmic pattern of eighth notes.

לאחריהן, בצליל חרישי, פסוק כורלי בכלי הנשיפה.

Score for Cor., Tps., Tbs., and Tb+Tuba. The Cor. part is in the top staff, Tps. in the second, Tbs. in the third, and Tb+Tuba in the bottom. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is common time (C). The Cor. part features a melodic line with some rests. The Tps., Tbs., and Tb+Tuba parts have a rhythmic pattern of eighth notes. Dynamics markings include *sf*, *pp*, *p*, and *mf*.

החטיבה כולה חוזרת בשנית, בגוני תזמור שונים ובמרקם עשיר יותר:

- כלי נשיפה מעץ משמיעים את נושא המוטו על רקע של טריולות בכלי קשת וקו קונטרפונקטי בבסונים ובקרנות.
- קריאות החצוצרה חוזרות בלוי קצבי אינטנסיבי יותר.
- רצף האקורדים הכורליים ארוך יותר ובצליל עז.

העוצמה נחלשת. תוף טימפני מדרדר נקודת עוגב על הצליל "סול" ומעליה נשמעים הדים הולכים ונחלשים של הפסוק הכורלי המסיימים את המבוא.

קרשצינדו קצרצר של דרדור התוף מוביל אל חטיבת האלגרו ויוציה, ומעל נקודת העוגב הנמשכת בקונטרבסים, נשמע הנושא הראשון הנמרץ והגועש בכינורות:

הוא חוזר פעמים רבות ובמשנה תוקף בצלילים קטועים ומרקם מעובה.

האופי משתנה בבת אחת: תבנית קלילה במקצב מנוקד ובלגטו, עוברת בין כלי הנשיפה מעץ והקונטרבסים לסירוגין, עטופים צלילי פריטה ועל רקע של צלילים מהירים החוזרים על עצמם:

התבנית המנוקדת מתחלפת במנגינה "רומנטית" רחבה ושירתית בכלי קשת:

מנגינה זו חוזרת מספר רב של פעמים עם חיקויים קנוניים על רקע של נקודת עוגב ושמיניות פועמות בעוז, תוך שהיא מטפסת עד לשיא.

לאחר השיא, הרפיה קצרה של המתח על רקע אוסטינטו:

האוסטינטו מוביל אל חטיבת הנושא השני. זהו נושא שירתי רחב ומלא הבעה המושמע על-ידי חלילים ומלווה בלווי סינקופי דינמי.

הכינורות חוזרים על הנושא השירתי ומפתחים אותו עד לשיא המוביל היישר אל חטיבת הפיתוח. נושא המוטו מתפרץ במלוא הדרו בכלי המתכת. הפסגים הסולמיים המהירים המלווים אותו משווים לתחילת הפיתוח רוח של סערה.

פרפרזה על הנושא הראשון מופיעה בטוטי של כל התזמורת ואל תוכה משתרבות תרועות כלי מתכת המשתלטות על החלל האקוסטי.

פיתוח של הנושא השני העובר בין כלי הנשיפה מעץ, מוביל אל קטע שקט, מעין תפילה כורלית הבנויה מחילופים בין אקורדים חוזרים בכלי נשיפה ואוסטינטו סביב הצליל "מיי" בכלי קשת. הטונליות נודדת עד שהיא מגיעה את הטוניקה. בהמשך, אחד הנושאים המשניים מופיע מעל ומתחת לאוסטינטו שנגזר מהצלילים הראשונים של הנושא הראשון.

חטיבת הפיתוח מסתיימת בדימינואנדו מרשים הכולל מודולציות נועזות. הנושא המשני מצטמצם לאקורדים חוזרים, בעוד האוסטינטו שנגזר מהנושא הראשון מבסס את הטוניקה ("מיי").

הרפריזה מתחילה עם התפרצות פתאומית של פרפרזה על הנושא הראשון המופיעה בבאס ומשמשת לזווית לנושא חדש בעל אופי חגיגי:

שאר המרכיבים של התצוגה מופיעים פחות או יותר בסדר המקורי שלהם:

- קטע הבנוי סביב התבנית הקלילה,
- קטע הבנוי סביב התבנית "הרומנטית",
- עליה לשיא, הרפיה של המתח,
- נושא שני שירתי, ופיתוחו.

הטונליות של הנושא השני נועזת למדי – פה דיאז מז'ור. כשהטונליות מגיעה לדומיננטה (סי), מופיע המקצב של נושא המוטו. רצף של אקורדים מכין את הכניסה של הקודה.

טוטי רב עוצמה.

המפעם מואט במקצת. כלי מתכת מנגנים מוטיבים מתוך נושא המוטו על רקע טריליות בכלי קשת ונקודת עוגב על הדומיננטה בבסים ובטימפני.

המהירות מואצת שוב. כלי המתכת תורעים בצליל חוזר (דומיננטה) את המקצב של נושא המוטו על רקע שמיניות פועמות בכלי הקשת. סדרת אקורדים מאיטה ועוצרת בשהייה.

המפעם מואט, ובחגיגיות מלכותית ובקצב של מארש, בטוניקה מז'ורית, ובתנועה מוטורית רציפה בכלי עץ מוליכה המוסיקה אל כניסה מפוארת של נושא המוטו השלם בכלי הקשת. נושא המוטו השלם מופיע כמארש ניצחון מז'ורי מלווה בקווים קונטרפונקטיים חדשים שמוסיפים לו ברק.

המפעם חוזר לפרסטו והמוסיקה עוסקת בנושאים המשניים.

הסימפוניה מסתיימת בעליזות רבה כאשר בתוך נשמע הנושא הראשי של הפרק הראשון.